

SJEĆANJE NA ČAČU

(Slobodan Čače, Šibenik, 19. travnja 1946. – Zagreb, 11. ožujka 2020.)

Vita enim mortuorum in memoria est posita vivorum.

Život mrtvih nalazi se u sjećanju živih.

(M. Tullius Cicero,

Philippicae 9, 10)

Čak i nakon više od dva tisućljeća otkako je Ciceron napisao te riječi, one nisu ništa manje snažne i istinite. Ovisno o djelima pojedinaca, sjećanje na njih potrajat će čak kroz više generacija, stoljeća, pa čak i tisućljeća, i dokle god ono traje, dotle oni nisu posve nestali s ovoga svijeta. Jedan od takvih je i profesor Slobodan Čače i nadam se da će i ovaj skroman tekst pomoći očuvati sjećanje na barem neke aspekte njegova života. Stoga, od srca hvala uredništvu časopisa "Rostra" koje me je zamolilo da se u ovom broju napiše par riječi o tome tko je bio i kakav je bio profesor Slobodan Čače. Zadržat ću se ovdje samo na osobnim sjećanjima, i to samo na nekima, najilustrativnijima, dok se pregled njegovih radnih i drugih djelatnosti može naći na drugim mjestima.

Moje prvo sjećanje pripada našem prvom susretu, kad sam ja bila studentica prve godine studija na tadašnjem Filozofskom fakultetu u Zadru, a on asistent na Odsjeku za povijest u fazi pisanja doktorske disertacije. Scena bi se mogla opisati skoro kao iz nekog klasičnog talijanskog filma kakve je on izuzetno volio: situacija zabune koja bi u nekim drugim okolnostima (i da je netko drugi bio na njegovom mjestu) čak mogla krenuti i u posve drugačijem smjeru, ali je zbog njegovog karaktera završila početkom jednog trajnog prijateljstva. Priča seže u rane 1980-e kad sam kao studentica arheologije željela steći i praktična iskustva i znanja, pa sam s prijateljicom - koja je uz arheologiju studirala povijest te je, za razliku od mene, već poznavala profesora Čaču - došla do tadašnjeg kustosa u Arheološkom muzeju u Zadru, Ive Fadića, koji je bio voljan mentorirati naša prva stjecanja praktičnih iskustava iz arheologije. I tako smo mi došle u njegov ured, neveliku sobu punu knjiga, slika, negativa i razne opreme, gdje je za njegovim stolom sjedio, pogrbljen za najvećom knjigom koju sam dotad bila vidjela, jedan mršavi mladić debelih naočala (Slika 1). Veselo sam ga pozdravila, obraćajući mu se s "ti", misleći da je student poput nas, samo stariji. Započela sam tako razgovor, pitavši ga što to radi, sprema li možda seminarski ili čak diplomski rad, dok me je prijateljica cijelo vrijeme laktom gurala u rebra i nešto mi pokušavala reći. On se je na sve to samo nasmijao, istovremeno veselo progundavši "Uhm, uhm ...", nakon čega su uslijedili lakonsko objašnjenje "Nešto slično" i novi set "Uhm, uhm ..." ispod kojega se skrivao osmjeh. U međuvremenu je prijateljica prešla s gurkanja u rebra u uznemireno šaptanje: "To je moj profesor!!!", što je istog časa i meni promijenilo perspektivu gledanja na sugovornika koji niti je izgledao kako sam zamišljala profesora niti se tako ponašao.

Slika 1. Profesor Slobodan Čače u Svečanoj dvorani tadašnjeg Filozofskog fakulteta u Zadru (fotografija: foto-arhiv Arheološkog muzeja u Zadru, 22379 69780)

Naravno, i on je čuo njen šapat, ali nije dopustio da se ton našeg daljnjeg razgovora imalo promijeni. Bio je to naš prvi razgovor u nizu brojnih koji će kasnije slijediti, ali jedini u kojem sam mu se obraćala s "ti". Što se njega tiče, mogla sam tako nastaviti i dalje, ali što sam ga dulje poznavala, to je moje poštovanje prema njemu više raslo te mi se činilo posve primjerenim to poštovanje iskazivati i obraćanjem s "Vi".

I iako mi profesor Čače nikad nije bio profesorom, ja sam, kao i mnogi drugi studenti koji nisu studirali povijest, ali su čuli famu o njemu, povremeno dolazila na njegova predavanja. Za razliku od njih, međutim, ja sam bila u prilici slušati ga tijekom nekih arheoloških istraživanja ili na kavi u pauzi našeg studentskog volontiranja u muzeju. Igrom slučaja, gotovo istovremeno upoznala sam i njegovu suprugu Ives, koja je također uvijek bila voljna pomoći mladim studentima željnim znanja, tako da nije prošlo dugo vremena, a njih dvoje su pozvali nas par gladnih studenata kod njih doma. Jedna od epizoda iz njihovog tadašnjeg stana ostala mi je u osobitom sjećanju. Čače - kako smo ga (doduše, kasnije) obično zvali mi njegovi asistenti (ili samo "šef") - bio je tada pred kraj pisanja svoje disertacije. Znači, to je

bilo negdje 1983. godine. Stan, koji je trebao biti sasvim pristojne veličine za njih i njihovo dvoje male djece, bio je natrpan knjigama u gotovo svakom kutku, osim valjda u dječjim sobama. Čače je stoga disertaciju pisao za kuhinjskim stolom, stješnjen između stola i radijatora. Svugdje oko njega bile su gomile knjiga, svaka s oznakama citata važnih za disertaciju, kao i papiri s već napisanim tekstom. Ali, ako bi trebalo uzeti nešto iz smočnice, morao se izvesti kompleksan mali ples: on bi morao ustati sa svoje stolice, sklopiti ju i skloniti sa strane, potom maknuti sve knjige i papire s još jedne sklopive stolice koja mu je bila slijeva, sklopiti tu stolicu nakon čega su se konačno mogla otvoriti vrata smočnice i uzeti što je već bilo potrebno. Naravno, potom je uslijedio obrnuti slijed "plesnih koraka" kako bi mogao nastaviti pisati disertaciju.

Slika 2. Profesor Slobodan Čače na predstavljanju časopisa "Diadora" u Benkovcu (fotografija: foto-arhiv Arheološkog muzeja u Zadru, 26361 90627)

On i supruga Ives znali su tako povremeno ugošćavati nas nekolicinu studenata i tamo smo s njima znali provesti sate u raspravama o svemu i svačemu; naravno, mi smo iz tih razgovora neizmerno mnogo naučili, bilo o povijesti bilo o povijesti umjetnosti (što je bila specijalizacija njegove supruge), ali i o književnosti, slikarstvu, filozofiji, sportu, filmu, politici, društvu - mogla bih tako nabrajati u beskonačnost. Tu sam se družila i s njihovom djecom, Jasminom i Branimirom, s kojima ću vremenom razviti i snažno prijateljstvo, tako da bi se skoro moglo reći da sam kod obitelji Čače našla toplinu doma daleko od mog roditeljskog doma.

Više puta sam bila sa Čačom na arheološkim istraživanjima te bi se nerijetko dogodilo - bilo na stanci bilo nakon što bismo završili s radom - da bismo započeli neki razgovor, što bi uskoro preraslo u Čačin monolog koji bismo svi slušali s punom pozornošću. Tad sam prvi put postala svjesna ne samo dubine njegova znanja, nego i širine, jer mu nije bio nikakav problem skočiti s teme uprave nekog starogrčkog polisa na ep o Gilgamešu s kojega bi onda prešao na Hamurabijev zakonik, a odatle, npr., na talijansku politiku (jer je našao neku analogiju u pravnim praksama) koja bi ga onda podsjetila na utakmicu talijanske nogometne lige, što bi nas odvelo na transfere nogometaša, što bi ga asociralo na jedan članak u novinama, na što se onda nadovezao neki tekst iz poznatog francuskog satiričnog časopisa u kojem se nešto pisalo o korupciji, a što ga je onda opet vratilo na grčke polise i načine na koje se u njima borilo protiv te poštasti. A sve to uz dobru dozu duhovitosti. Nije stoga nimalo čudno da su njegova predavanja uvijek bila osobito omiljena. (Slika 2)

Sve to pokazuje koliko je Čače bio velik čovjek, a ipak tako jednostavan i pristupačan. Bio je i vrstan stručnjak velikoga i raznovrsnoga znanja koje je znao izuzetno vješto interpretirati i povezivati, ali i prenijeti na druge, čime je ostavio dubokoga traga ne samo na brojnim generacijama studenata nego i na kolegama znanstvenicima koji su ga svi izuzetno cijenili, poštovali i voljeli. Posjedovao je rijetku sposobnost povezivanja naoko nepovezivih podataka, prodirući u srž problema i detektiranja uvjerljivih rješenja. Njegovi su pisani radovi zbog toga vrlo bremeniti sadržajem jer su rečenice bogate pažljivo biranim riječima i frazama koje će najpreciznije prenijeti njegove misli.

Kad mi je u siječnju 1992. godine ponudio da sudjelujem kao znanstvena novakinja u njegovom istraživačkom projektu ni rat koji je tada bijesnio Hrvatskom nije me spriječio iz rodne Pule preseliti se u Zadar, i to ne samo zato jer je raditi za njega bilo velika čast i povlastica. To je bio ujedno i ogroman izazov - pokazati se dostojnom biti suradnicom, asistenticom jednom takvom velikom čovjeku, znanstveniku, stručnjaku i nastavniku i ne iznevjeriti povjerenje koje mi je iskazao.

Mnogo je godina prošlo od tada, mnogo se toga izdogađalo. Sve se činilo da ne može ići bolje, a onda su mu se počeli događati ozbiljni i iznenadni problemi sa zdravljem. Najteži udarac, međutim, pogodio ga je kad mu se supruga razboljela i kad je, nakon duge borbe s tom teškom bolešću, i preminula 16. ožujka 2015. godine. A onda je, ne dugo nakon toga, preživio novi udar. Unatoč svemu tome, nikad nije dopustio da ga napuste njegova ljudska доброта, znatiželjan um te duhovit i britak duh.

Napustio nas je, ipak, posve iznenadno, neočekivano! Stegnuta srca uputili smo mu posljednji pozdrav u rodnom Zablaću, ali ne i posljednje zbogom jer je on i dalje prisutan u našim sjećanjima i mislima, riječima i djelima.

"It is foolish and wrong to mourn the men who died.

Rather, we should thank God that such men lived."

(George S. Patton Jr.)

"Besmisleno je i pogrešno oplakivati ljude koji su umrli.

Umjesto toga, trebali bismo zahvaliti Bogu što su takvi ljudi živjeli."

(George S. Patton Jr.)